साहित्यकार वियोगी बुढाथोकीको जीवनी, व्यक्तित्व र कृतित्वको अध्ययन

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र शङ्कायअन्तर्गत त्रिचन्द्र बहुमुखी क्याम्पस, घण्टाघर, काठमाडौँ नेपाली शिक्षण कार्यक्रम, स्नातकोत्तर तह द्वितीय वर्ष दसौं पत्रको प्रयोजनका लागि प्रस्तुत

शोधपत्र

शोधार्थी

प्रेमराज लुइटेल

त्रिचन्द्र बहुमुखी क्याम्पस

घण्टाघर, काठमाडौँ

२०६४

शोधनिर्देशकको मन्तव्य

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्कायअन्तर्गत त्रिचन्द्र बहुमुखी क्याम्पसको नेपाली विषय स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको ऐच्छिक दसौं पत्रको प्रयोजनका लागि शोधार्थी श्री प्रेमराज लुइटेलले 'साहित्यकार वियोगी बुढाथोकीको जीवनी, व्यक्तित्व र कृतित्वको अध्ययन' शीर्षकको प्रस्तुत शोधपत्र मेरो निर्देशनमा तयार पार्नुभएको हो । निकै मिहिनेतसाथ तयार पारिएको प्रस्तुत शोधकार्यबाट म सन्तुष्ट छु र यसको आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि म त्रिचन्द्र बहुमुखी क्याम्पस, नेपाली शिक्षण स्नातकोत्तर कार्यक्रमसमक्ष सिफारिस गर्दछु ।

मिति : २०६४/११/०२

....

डा. कृष्णप्रसाद दाहाल
सहप्राध्यापक
त्रिचन्द्र बहुमुखी क्याम्पस
घण्टाघर, काठमाडौँ

कृतज्ञताज्ञापन

'साहित्यकार वियोगी बुढाथोकीको जीवनी, व्यक्तित्व र कृतित्वको अध्ययन' शीर्षकको प्रस्तुत शोधपत्र मैले नेपाली विषयको स्नातकोत्तर तह द्वितीय वर्षको दसौं पत्रको प्रयोजनका लागि आदरणीय गुरु डा. कृष्णप्रसाद दाहालको निर्देशनमा तयार पारेको हुँ । आफ्नो अति व्यस्त समयमा पनि कुनै झर्को नमानी आफ्नो अमूल्य समय, सुझाव र प्रेरणा दिई मार्गनिर्देशन गर्नुहुने गुरुप्रति म सदा ऋणी रहने छु ।

यो शोधपत्र तयारी गर्ने क्रममा आवश्यक पर्ने सामग्री उपलब्ध गराउनुका साथै सामग्री सङ्कलनका लागि बाटोसमेत देखाइदिनुभएकोमा शोधनायक वियोगी बुढाथोकीज्यूप्रति कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु ।

शोधप्रस्ताव स्वीकृत गरी बेलाबेलामा आवश्यक निर्देशन र सुझाव प्रदान गर्नुहुने श्रद्धेय गुरुवर, त्रिचन्द्र बहुमुखी क्याम्पस नेपाली स्नातकोत्तर कार्यक्रमका तत्कालीन संयोजक तथा विभागीय प्रमुख प्रा. डा. हरिप्रसाद पराजुलीज्यूमा कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु साथै नवनियुक्त कार्यक्रम संयोजक तथा गुरुवर सहप्रा. वासुदेव घिमिरेज्यूप्रति पनि अत्यन्तै आभारी छु र लेखनकार्यमा हौसला प्रदान गर्नुहुने गुरुहरू सहप्राध्यापक डा. कुलप्रसाद कोइराला, दुर्गाबहादुर घर्ती, ताराकान्त पाण्डेय, खगेन्द्रप्रसाद लुइटेल, सुकुम शर्मा, गोपाल गैरे लगायत क्याम्पसका सम्पूर्ण गुरुज्यूहरूप्रति म कृतार्थ छु । यसैगरी आवश्यक सुझाव सल्लाह तथा परामर्श दिनुहुने दिदी दीपा गौतम, भिनाजु रामप्रसाद गौतमप्रति पनि आभार व्यक्त गर्दछु । शोधनायकसँग सम्पर्क गराएर अमूल्य समयलाई समेत मेरो काममा खर्च गर्नुहुने आत्मीय मित्र विश्व सिग्देल र शोधलेखनका क्रममा आइपरेका समस्याको समाधान गर्न सक्रिय सहयोग पुऱ्याउनुहुने मित्र मुकुन्दप्रसाद काफ्लेप्रति पनि म कृतार्थ छु । शोध निर्देशक र शोधार्थीबीचमा कत्ति पनि झञ्झट नमानी सामग्री ओसारपसारमा संलग्न भएर आफ्नै सहोदर भाइलाई गर्ने मायाभन्दा कुनै पनि हालतमा कम नगराई सहयोग पुऱ्याउनुहुने आदरणीय दिदी रीता दाहालज्यूले लगाउनुभएको गुन सदा आत्मसात गर्नेछु । साथै आवश्यक सामग्री उपलब्ध गराइदिने त्रि.वि. केन्द्रीय पुस्तकालय तथा त्रिचन्द्र क्याम्पसको पुस्तकालय र कर्मचारीप्रति पनि त्यत्तिकै आभारी छु ।

आर्थिक र व्यावहारिक समस्यासँग सङ्घर्ष गर्दै मेरो अध्ययन कार्यलाई यस अवस्थासम्म ल्याउन योगदान गर्नुहुने मेरा पिता शिवप्रसाद लुइटेल र माता चन्द्रकला लुइटेलप्रति आजीवन ऋणी छु । यसका साथै यस शोधपत्रको तयारी क्रममा विभिन्न क्षेत्रबाट सहयोग पुऱ्याउनुहुने सुजाता पौडेल, शकुन्तला बुढाथोकी, सोम घिमिरे, गणेश विमली, डुन्डीराज न्यौपाने लगायत सम्पूर्ण मित्रहरूप्रति आभार व्यक्त गर्दछु । यस शोधकार्यलाई छिटोछरितो रूपमा टङ्कण गरी सहयोग पुऱ्याइदिनुहुने ईमेज कम्प्युटरका श्रद्धेय दाइ भक्त कार्कीलाई पनि धन्यवाद दिन चाहन्छु ।

अन्तमा यस शोधपत्रको आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि म त्रिभुवन विश्वविद्यालय त्रिचन्द्र क्याम्पस घण्टाघरसमक्ष प्रस्तुत गर्दछु ।

मिति : २०६४/११/०२ शोधार्थी

समूह २०६१/६३
त्रि.वि.द.नं. ६-१-१०-१०७-९८
परीक्षा क्रमाङ्क : ७११

प्रेमराज लुइटेल
स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्ष
त्रिचन्द्र बहुमुखी क्याम्पस
घण्टाघर, काठमाडौँ

शोधपत्रको मूल्याङ्कन समिति

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्कायअन्तर्गत यस त्रिचन्द्र बहुमुखी क्याम्पस नेपाली विभागका छात्र श्री प्रेमराज लुइटेल (२०६१-६३) ले स्नातकोत्तर तहको दसौं पत्रको प्रयोजनका निम्ति तयार पार्नुभएको 'साहित्यकार वियोगी बुढाथोकीको जीवनी, व्यक्तित्व र कृतित्त्वको अध्ययन' शीर्षकको शोधपत्र सोही प्रयोजनका निम्ति स्वीकृत गरिएको छ ।

....	....	....
सहप्रा. डा. कृष्णप्रसाद दाहाल	**सहप्रा. वासुदेव घिमिरे**	**सहप्रा. डा. कुलप्रसाद कोइराला**
शोधनिर्देशक	**संयोजक**	**बाह्य परीक्षक**
	स्नातकोत्तर कार्यक्रम	

मिति : २०६४।११।१०

सङ्क्षेपीकरणसूची

आइ.ए.	-	इन्टरमिडिएट अफ् आर्ट्स
एम.ए.	-	मास्टर अफ आर्टस्
क्र.सं.	-	क्रमसङ्ख्या
गा.वि.स.	-	गाउँ विकास समिति
ते.सं.	-	तेस्रो संस्करण
टा.कम.	-	टाइपिष्ट कम क्लर्क
डा.	-	डाक्टर
डी.सी.	-	डिष्ट्रिक अफ कोलम्बिया
दो.सं.	-	दोस्रो संस्करण
ने.रा.प्र.प्र.	-	नेपाल राजकीय प्रज्ञा-प्रतिष्ठान
नं.	-	नम्बर
प्रा.लि.	-	प्राइभेट लिमिटेड
पृ.	-	पृष्ठ
बी.ए.	-	ब्याचलर अफ आर्टस्
मा.वि.	-	माध्यमिक विद्यालय
वि.पी.	-	विश्वेश्वरप्रसाद
वि.सं.	-	विक्रम संवत्
सम्पा.	-	सम्पादक
सा.सं.	-	सातौं संस्करण
स्व.	-	स्वर्गीय
त्रि.वि.	-	त्रिभुवन विश्वविद्यालय

विषयसूची

पृष्ठ

शोधनिर्देशकको मन्तव्य
शोधपत्रको मूल्याङ्कन समिति
कृतज्ञताज्ञापन
सङ्क्षेपीकरणसूची

परिच्छेद एक
परिचय
१.१ शोधशीर्षक १
१.२ शोधपत्रको प्रयोजन १
१.३ समस्याकथन १
१.४ शोधकार्यको उद्देश्य २
१.५ पूर्वकार्यको समीक्षा २
१.६ शोधकार्यको औचित्य र महत्त्व ५
१.७ शोधको सीमाङ्कन ५
१.८ सामग्रीसङ्कलन र शोधविधि ५
१.९ शोधकार्यको रूपरेखा ६

परिच्छेद दुई
साहित्यकार वियोगी बुढाथोकीको जीवनीको अध्ययन
२.१ जन्म, जन्मस्थान र बाल्यकाल ८
२.२ शिक्षादीक्षा ९
२.३ व्रतबन्ध तथा वैवाहिक जीवन १०
२.४ आर्थिक अवस्था १०
२.५ जागिरे जीवनको सुरूवात १०
२.६ शारीरिक बनावट र स्वभाव १०
२.७ लेखन, प्रेरणा, प्रभाव र विचार १२
२.८ विधा, रूचि, अम्बल, भ्रमण र अनुभव १३
२.८.१ विधा १३
२.८.२ रूचि १३
२.८.३ अम्बल १३
२.८.४ भ्रमण १३
२.८.५ अनुभव १४
२.९ प्रारम्भिक साहित्यिक गतिविधि र लेखनकार्य १४
२.१० भाषा १५
२.११ सम्पादन कार्य १५
२.१२ सम्मान तथा पुरस्कार १५
२.१३ निष्कर्ष १६

परिच्छेद तीन

साहित्यकार वियोगी बुढाथोकीको व्यक्तित्वको अध्ययन

३.१	शारीरिक (बाह्य) र स्वभावजन्य (आन्तरिक) व्यक्तित्व	१७
३.२	शारीरिक वा बाह्य व्यक्तित्व	१७
३.३	स्वभावजन्य वा आन्तरिक व्यक्तित्व	१७
३.४	साहित्यिक लेखकीय व्यक्तित्व	१८
	३.४.१ कवि व्यक्तित्व	१८
	३.४.२ गजलकार व्यक्तित्व	१८
	३.४.१ राजनीतिक व्यक्तित्व	१८
	३.४.४ प्रशासनिक व्यक्तित्व	१९
	३.४.५ सम्पादक व्यक्तित्व	१९
	३.४.६ अन्य व्यक्तित्व	१९
३.५	निष्कर्ष	२०

परिच्छेद चार

कविता सिद्धान्त र नेपाली कवितामा वियोगी बुढाथोकीको स्थान

४.१	कविता : विधागत चिनारी	२१
४.२	कविताको व्युत्पत्ति	२१
४.३	कविताको परिभाषा	२२
४.४	कविताका तत्त्वहरू	२३
४.५	कविताका उपविधाहरू	२३
	४.५.१ मुक्तकः कविताको लघुत्तम रूप	२३
	४.५.२ फुटकर कविता : कविताको लघु रूप	२३
	४.५.३ खण्डकाव्य : कविताको मध्यम रूप	२४
	४.५.४ महाकाव्य : कविताको बृहत रूप	२४
	४.५.५ नेपाली कविताको सङ्क्षिप्त विकासक्रम	२४
	४.५.६ नेपाली कविताको पृष्ठभूमिकाल : सङ्क्षिप्त चर्चा	२५
	४.५.७ नेपाली कविताको काल विभाजन	२६
	४.५.८ नेपाली कविताको प्राथमिक काल	२७
	१. पूर्वार्द्ध : वीरधारा	२७
	२. उत्तरार्द्ध भक्तिधारा	२८
	४.५.९ नेपाली कविताको माध्यमिक काल	३०
	क. शृङ्गारिक धारा	३१
	ख. भक्तिधारा	३१
	ग. शासकस्तुति धारा	३२
	घ. सामाजिक सांस्कृतिक जागरणको धारा	३२
	४.५.१० नेपाली कविताको आधुनिक काल	३२
	क. पूर्वार्द्ध चरण	३३
	ख. उत्तरार्द्ध चरण	३५
४.६	नेपाली कवितामा वियोगी बुढाथोकीको स्थान	३७
४.७	निष्कर्ष	३९

परिच्छेद पाँच

वियोगी बुढाथोकीको कविताको मूल्याङ्कन

५.१ कवि वियोगी बुढाथोकीका प्रकाशित कविता सङ्ग्रहहरू ४०
५.२ वियोगीको ‘समयलाई सञ्चो छैन’ कविताको विश्लेषण ४०
५.२.१ युवा ४१
५.२.२ नियति ४२
५.२.३ ममाथि दागबत्ती नजलाउनू ४२
५.२.४ नटुङ्गिने कथा ४३
५.२.५ प्रियालाई पत्र ४३
५.२.६ राजधानी ४४
५.२.७ बूढो पीपलको बोट ४४
५.२.८ भविष्यको खोजी : तारामण्डलभित्र ४५
५.२.९ अथाह फैसला ४५
५.२.१० आजका मान्छेहरूसित ४६
५.२.११ इतिहासले जन्माएको गोर्खाली बहादुर कान्छा ४६
५.२.१२ आजको वृत्तचित्र ४७
५.२.१३ यस्तो पनि मन हुन्छ ४७
५.२.१४ इच्छा जो उर्लंदो छ ४८
५.२.१५ यसरी ऊ सिङ्गो जीवन बाँचिरहेछ ४९
५.२.१६ अनुरोध ४९
५.२.१७ मातृभूमि ५०
५.२.१८ इतिहास लेख्ने तयारीमा ५०
५.२.१९ आस्थाका डोबहरू मेटिँदैछन् ५१
५.२.२० मुक्ति-प्रणय ५१
५.२.२१ अँध्यारो बस्तीबाट ५२
५.२.२२ काठमाडौँ ५२
५.२.२३ विवेक ५३
५.२.२४ एउटा मान्छे जो हराइरहेछ ५३
५.२.२५ जिज्ञासाको परिधिबाट ५४
५.२.२६ आस्था ५४
५.२.२७ समयलाई सञ्चो छैन ५५
५.२.२८ युवा वर्ष ५५
५.२.२९ आरोहणमा नभेटिएका पाइलाहरू ५६
५.२.३० गुहार ! गुहार ! ५७
र अन्तमा सात टुक्रा ५७
५.३ निष्कर्ष ५८
५.४ कवि बुढाथोकीको ‘काठमाडौँ धाइरहेछु’ को विश्लेषण ५८
५.४.१ देश ५९

५.४.२ भन्न त मन छैन तर नभन्दा दुख्छ ६०
५.४.३ गोसाइँकुण्ड ६०
५.४.४ ओत ६१
५.४.५ काठमाडौँ धाइरहेछु ६२
५.४.६ नलेखिएको पत्र ६२
५.४.७ चिन्तनको भोक ६३
५.४.८ मान्छे हराएको सूचना ६३
५.४.९ आज तोक लाग्दैछ ६४
५.४.१० रोजगार ६५
५.४.११ कर्तव्यको बोट ६५
५.४.१२ त्यहाँसम्म ६६
५.४.१३ आँखा-एक अभिव्यक्ति ६६
५.४.१४ निर्णय-एक अभिव्यक्ति ६७
५.४.१५ परीक्षा-एक अभिव्यक्ति ६७
५.४.१६ आजको मान्छेको कविता ६८
५.४.१७ यात्रा, समय र मान्छे ६९
५.४.१८ देशको माया ६९
५.४.१९ आधारभूत आवश्यकता ७०
५.४.२० वेदनाले बिझाएको क्षण ७०
५.४.२१ लालीगुराँस ७१
५.४.२२ खै मलाई कहाँ दुखेको छ ? ७२
५.३.२३ प्रतिज्ञा चाम्रो छ मित्र ७२
५.४.२४ उपचार नपाएको साँझ ७३
५.४.२५ यौवन समय ७३
५.४.२६ पाठशाला जाने नानीहरू ७४
५.४.२७ कारागार ७५
५.४.२८ नेल्सन मण्डेला ७५
५.४.२९ मेटिएका अपूरा हरफहरू ७६
५.४.३० पर्यटकको आँखामा कविता ७६
५.४.३१ निर्माणको घाम ७७
५.४.३२ समयको विद्यार्थी हो मान्छे ७७
५.४.३३ इन्द्रेनी ७८
५.४.३४ दोषी को ? ७८
५.४.३५ अर्को एउटा सगरमाथा ७९
५.४.३६ युवाको काँध देशका लागि ८०
५.४.३७ बूढो रात ८०
५.४.३८ असजिलो घाउ ८१
५.५ निष्कर्ष ८२
५.६ कवि बुढाथोकीको ‘छुटेका यादहरू’को मूल्याङ्कन ८२

५.६.१ पानी ८४
५.६.२ शरणार्थी ८४
५.६.३ सर ! अब चक्काजाम कहिले हुन्छ ? ८५
५.६.४ यस शताब्दीको प्रश्न ८५
५.६.५ काठमाडौँलाई काजमा ८५
५.६.६ कविताको देश खोजिरहेछु ८६
५.६.७ स्वप्नभङ्ग ८६
५.६.८ देश तिमीलाई एउटा पत्र पठाएको छु ८७
५.६.९ सम्मेलन ८८
५.६.१० एड्स ८८
५.६.११ त्यो बहादुर हुनसक्तैन ८९
५.६.१२ यसपल्ट फागु खेलिएन ८९
५.६.१३ छुटेका यादहरू ९०
५.६.१४ बासी अनुहार ९०
५.६.१५ पाले दाइ ९१
५.६.१६ मेरो राष्ट्र ९१
५.६.१७ नयाँ पीडा ९१
५.६.१८ समर्पणको किल्लामा ९२
५.६.१९ सहिद- १ ९२
५.६.२० सहिद- २ ९३
५.६.२१ मेरो भाग्य दिग्भ्रम होइन ९३
५.६.२२ स्वागतमा उभिएको ९३
५.६.२३ अन्तर ९४
५.६.२४ म गर्वको घोषणा गर्छु ९४
५.६.२५ जीवनको मार्ग ९५
५.६.२६ पर्चा-चर्चामा तपाईं ९५
५.६.२७ शंका ९६
५.६.२८ मौनआकृति ९६
५.६.२९ सडक ९६
५.६.३० भो, अब जिन्दगीमा तिमी हाट नभर ९७
५.६.३१ बिहानीको प्रतीक्षामा ९७
५.६.३२ मानवअधिकार ९८
५.६.३३ खलनायक ९८
५.६.३४ विस्मृत विश्वास ९९
५.६.३५ अचेत पीडा ९९
५.६.३६ म्याराडोना १००
५.६.३७ खहरेको प्रवेश १००
५.६.३८ कान्छा तामाङको मृत्यु १००
५.६.३९ रत्नपार्क १०१

५.६.४० म सपना पर्खिरहेछु १०२
५.६.४१ देश वैंसमा फर्किएको छ १०२
५.६.४२ क्यालेण्डर १०२
५.६.४३ भोका आँखाहरू १०३
५.६.४४ सडक, बस र यात्री १०३
५.६.४५ प्रतीक्षाका चोटहरू १०४
५.६.४६ अनुहारका खेलहरू १०४
५.६.४७ राजनीति १०४
५.६.४८ डर बोकेको रात १०५
५.६.४९ एक अंगालो चौतारा १०५
५.६.५० इलाम १०६
५.७ निष्कर्ष १०७

परिच्छेद छ
गजलको सैद्धान्तिक परिचय र नेपाली गजलको क्षेत्रमा वियोगी बुढाथोकीको स्थान

६.१ गजलको सैद्धान्तिक परिचय १०८
६.१.१ 'गजल' शब्दको व्युत्पत्ति १०८
६.१.२ गजलको परिभाषा १०९
६.१.३ गजलको संरचना र तत्त्वहरू ११०
६.१.४ नेपाली गजलपरम्परा ११४
१. पहिलो चरण ११५
२. दोस्रो चरण ११६
६.१.५ नेपाली गजलपरम्परामा वियोगी बुढाथोकी ११६

परिच्छेद सात
वियोगी बुढाथोकीका गजलसङ्ग्रहहरूको विश्लेषण

७.१ 'आफन्तका चोटहरू' गजलसङ्ग्रहको विश्लेषण ११९
७.१.१ 'आफन्तका चोटहरू' गजलसङ्ग्रहको परिचय ११९
७.१.२ 'आफन्तका चोटहरू' मा प्रयुक्त गजलहरूको संरचना १२१
७.१.३ 'आफन्तका चोटहरू' मा भावविधान १२४
क. शृङ्गारिक भाव १२५
ख. शान्त भाव १२६
ग. करूण भाव १२७
घ. व्यङ्ग्य १२७
७.१.४ 'आफन्तका चोटहरू' मा समाजबोध १२८
७.१.५ 'आफन्तका चोटहरू' मा राजनीतिक चित्रण १२८
७.१.६ 'आफन्तका चोटहरू' मा परिवेशचित्रण १२९
७.१.७ 'आफन्तका चोटहरू' मा प्रकृतिचित्रण १३०
७.१.८ 'आफन्तका चोटहरू' मा राष्ट्रियता १३०

७.१.९ 'आफन्तका चोटहरू' मा लय १३१
७.१.१० 'आफन्तका चोटहरू' मा सङ्गति १३२
७.१.११ 'आफन्तका चोटहरू' मा अलङ्कार १३२
७.१.१२ 'आफन्तका चोटहरू' मा विम्बविधान १३३
७.१.१३ 'आफन्तका चोटहरू' मा प्रतीकविधान १३४
७.१.१४ 'आफन्तका चोटहरू' मा भाषाप्रयोग १३४
७.१.१५ 'आफन्तका चोटहरू' को मूल्याङ्कन र निष्कर्ष १३५
७.२ 'गजल तिम्रो नाम होइन' गजलसङ्ग्रहको विश्लेषण १३६
७.२.१ 'गजल तिम्रो नाम होइन' गजलसङ्ग्रहको परिचय १३६
७.२.२ 'गजल तिम्रो नाम होइन' मा प्रयुक्त गजलहरूको संरचना १३८
७.२.३ 'गजल तिम्रो नाम होइन' मा भावविधान १४१
क. शृङ्गारिक भाव १४१
ख. शान्त भाव १४२
ग. करूण भाव १४२
घ. व्यङ्ग्य भाव १४३
७.२.४ 'गजल तिम्रो नाम होइन' मा समाजबोध १४४
७.२.५ 'गजल तिम्रो नाम होइन' मा राजनीति चित्रण १४४
७.२.६ 'गजल तिम्रो नाम होइन' मा परिवेश चित्रण १४५
७.२.७ 'गजल तिम्रो नाम होइन' मा प्रकृतिचित्रण १४६
७.२.८ 'गजल तिम्रो नाम होइन' मा राष्ट्रियता १४७
७.२.९ 'गजल तिम्रो नाम होइन' मा लय १४८
७.२.१० 'गजल तिम्रो नाम होइन' मा सङ्गति १५०
७.२.११ 'गजल तिम्रो नाम होइन' मा अलङ्कार १५०
क. शब्दालङ्कार १५०
ख. अर्थालङ्कार १५२
७.२.१२ 'गजल तिम्रो नाम होइन' मा विम्बविधान १५३
७.२.१३ 'गजल तिम्रो नाम होइन' मा प्रतीकविधान १५४
७.२.१४ 'गजल तिम्रो नाम होइन' मा भाषाप्रयोग १५५
७.२.१५ 'गजल तिम्रो नाम होइन' को मूल्याङ्कन र निष्कर्ष १५५

परिच्छेद आठ
उपसंहार तथा निष्कर्ष **१५६**

सन्दर्भग्रन्थसूची **१५८**